

שמעתא עמיקתא

גליון תרס"ז | פרשת וירא | תשפ"ו | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א

מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

תינוק שנולד בבין השמשות מתי מלים אותו

א. מצות מילה וזמנה. ב. מל תוך שמונה. ג. עבר ומל בלילה או תוך שמונה. ד. נולד בבין השמשות / מתי חשיב לילה. ה. ספק אם נולד ביום / בלילה או בבה"ש. ו. לדעת ר"ת עדיין יום הוא. ז. המנהג למעשה.

א. **מצות מילה וזמנה**

כתוב **בתורה** (בראשית פ"א פס' יב, ויקרא פ"ב פס' א) ”בן שמת ימים ימול לכם כל זכר לדרתיכם יליד בית ומקנת כסף וגו'”. ותנן **במגילה** (כ.) אין קורין את המגילה ולא מלין ולא טובלין כו' עד שתנן החמה וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר. ואמרו **בגמ'** שם דהיינו מדכתיב וביום השמיני ימול. וכן איתא **בשבת** (קלב.).

וביבמות (עב.) איתא דמשוך (ונולד כשהוא מהול) וגר שנתגייר כשהוא מהול וקטן שעבר זמנו ושאר כל הנימולים לאיתווי מי שיש לו שתי ערלות אינן נימולין אלא ביום, ר"א בר שמעון אומר בזמנו אין נימולין אלא ביום שלא בזמנו נימולין ביום ובלילה. ועיי"ש לדעת חכמים אינו נימול אלא ביום, ודרשי הכי מדכתיב וביום השמיני ימול, ו' יתרה לרבות מילה שלא בזמנה. ופסוק **הרי"ף**, **הרא"ש** (רי"ף ר"א דמילה) ו**הרמב"ם** (מילה פ"א ה"ח) כחכמים.

וכת' **ההגמ"י** (מילה פ"א אות ה) דאיתא **בספרי** אין לי אלא הנימול לח' שהיא נימול ביום מנגיין לט' לוי לוי"א וכו' ת"ל וביום, וכת"ק דברייתא דפרק הערל ודלא כר"א ברבי שמעון דפליג עליה וכן השיב מורי רבינו ש"י. וכן פסקו **הרי"ף** (נב:), **הרא"ש** (סי' א) ו**הרמב"ם** (מילה פ"א ה"ח). וכן פסק **הטור** (שם). וכת' **הב"י** דטעמא דפסק כתי"ק משום דיחידאה פליג עליה. ועוד דברייתא **דתורת כהנים** (תורתי פרשתא א פ"א) איתא כוותיה וגם שמעם שם דרבי יוחנן ור"א ס"ל כוותה. וכן פסק **השו"ע** (יו"ד סי' רסב סעי' א). ואיתא **בפסחים** (ד.) כל היום כולו כשר למילה אלא שזריזין מקדימין למצות שנה' ”ויושכם אברהם בבקר”. וכן פסק **השו"ע** (יו"ד סי' רסב סעי' א). ועי' **בב"ח** המובא להלן שנקט שזריזין מקדימין למצוה מיד בבוקר דהיינו משתנן החמה. ו**השבו"י** (סי' קצ) נקט דכל שזרזו למול באותו יום עדיף. ועיי"ש (סי' ט) שכת' שמ"מ עיקר מעלת זריזין היא עד חצות. וכי"כ **הפת"ש** (יו"ד שם ס"ק ב). ועי' **במ"ב** (סי' רלה ס"ק כו) ו**בשעה"צ** (סי' תרנא אות מג). ועי' עוד בזה **בשמעתא עמיקתא** גליון שס"ב.

ב. **מל תוך שמונה**

תנן **בשבת קל"ז** א' מי שהיו לו שני תינוקות א' למול אחר השבת, וא' למול בשבת, ושכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב, א' למול בער"ש וא' למול בשבת ושכח ומל את של ער"ש בשבת, ר"א מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר. ו**פרש"י** ר"א מחייב חטאת - דמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת, ואע"ג דטעה בדבר מצוה שהיה טרוד באותו של שבת, ומתוך כך טעה בזה, ואף בזה עשה מצוה - שהרי ראוי הוא למול, אלא שאינו דוחה שבת – ס"ל לר"א טעה בדבר מצוה, ועשה מצוה שיש בה חיוב חטאת - חייב, ור' יהושע פוטר, דס"ל טעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור, ע"כ.

ועי' **ברא"ש** (שבת פ"א סי' ה) שהביא מח' אהרן גר שהתגייר כשהוא מהול אם צריך הטפת דם, וכן קטן שנולד מהול, והביא הכרעה דבר צריך ובקטן א"צ, והיינו טעמא דגר כיון שהיתה לו ערלה דין הוא שצריך הטפה יותר מקטן שלא היתה לו ערלה. והביא שהקשה ה"ר **שמשון ז"ל** א"כ קטן שנימול תוך שמונה יהיה צריך הטפה כיון שהיתה לו ערלה ונימול שלא בזמנו. ואינו כן מדאמר **בשבת** (עב) דהיכא דקדם ומל של שבת בער"ש שלא נתנה שבת לדחות. ועוד דגר שנולד כשהוא מהול לא יהא צריך הטפה ולא פלוג. ופי' הוא הטעם משום דמסתבר דבין גר ובין קטן צריכין הטפה כן מוכח מדאיצטרך ערלתו למעוטי קטן ודוקא בקטן דגלי גלי ובגר דלא גלי לא גלי, ע"כ. ועי' עוד בזה בסמוך.

ג. **עבר ומל בלילה או תוך שמונה**

וכת' **הגהמ"י** (מילה פ"א אות ה) שאם מל בלילה בין קטן בין גר צריך להטיף ממנו דם ברית ביום כדאשכחן דבר שמצותו בלילה אם עשאו ביום אינו כשר כגון קצירת העומר וה"ה דבר דמצותו ביום אם עשה בלילה דאין כשר וכן מוכח לשון העמוד, ע"כ. והביאו **הב"י** (שם), וכת' דלפ"ז יש לתמוה על הפוסקים שלא הזכירוהו ואפשר שהם סוברים שא"צ להטיף וכן נר' מדובר **הרא"ש** (שם) דקטן שנימול בתוך שמונה א"צ לחזור ולהטיף וכן נר' **מהרשב"א** (נ"י ב"י סי' רסד). ולפ"ז צ"ל שמה ששינוי וכולן שעשו משעלה ער"ש כשר משמע שאם עשו בלילה פסול לא קאי אמילה. אולם **הדרכ"מ** (סי' רסב אות א) יצא לחלק דאפשר דעדיף תוך ח' ביום מאילו נימול בזמנו בלילה. וכן פסק **הרמ"א** (סי' א) עבר ומל בלילה, צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית. מלו תוך ח' וביום, יצא. ועי' **בטור** (יו"ד סי' רסב) שכת' שזמן המילה ביום שמונה לליתו, וביום ולא בלילה, ומשעלה עמוד השחר של יום שמונה הוא תחילת זמנה וכל היום כשר לכך אלא שזריזין מקדימין למצוה מיד בבקר. ותמה **הב"י** (שם) דהוה ליה לכתוב דהיינו בדיעבד, אבל לכתחלה אין מלין עד שתנן החמה דהא מתני' הכי איתא אין מלין ולא טובלין ולא מזין עד שתנן החמה.

והב"ח (אות א) כת' דנראה דכך היא הצעת דברי הטור דזמן המילה ביום ח' לליתו וסתם יום אינו אלא משתנן החמה דכך הוא זמנה של מילה לכתחלה, אח"כ אמר וביום ולא בלילה דבליה שפלגיה מפיסלא מילה, אבל משעלה עמוד השחר הוא נמי תחלת זמנה ולא מפיסלא וכל היום נמי כשר לכך אלא שזריזין מקדימין למצוה מיד בבוקר דהיינו משתנן החמה, ע"כ.

והפרישה (אות א) הביא בשם **המהרש"ל** (על הטור כאן) אמ"ש וכל היום כשר לכך, דאין לפרש כשר בדיעבד שא"צ להטיף ממנו דם ברית (פעם אחר דזה הוי, המגיה) **פשיטא דאפי' מל בלילה כשר שא"צ להטיף ממנו דם ברית** אלא הכי פירושו שאם הוא צורך גדול יכול לעשות לכתחילה, וכן משמע מפירוש **הרמב"ם** במשנה ואל תשיגו בדברי הקארו כי לא דק, ע"כ.

אבל עיי"ש **בב"ח** דלשיטתו דס"ל דהמילה פסולה בלילה שלפניה, פירש דלכך כת' **בהגהמ"י** דאם מל בלילה בין קטן בין גר צריך להטיף ממנו דם ברית ביום, כד שם **הרא"ש** על שם **הר"ש** תפס דקטן שנימול בתוך ח' א"צ הטפה, וכי"כ **הב"י** ו**המהרש"ל** (שם). ו**מהרמ"א** (שם) מבואר דמקיים דברי שניהם דבהב"ל שפלגיה צריך לחזור ולהטיף דם ברית ואפי' בשבת בין דמילה פסולה היא וכמתחך בשר בעלמא היה וכמ"ש **בהגהמ"י**, אבל מלו תוך ח' וביום יצא וא"צ הטפה **כהר"ש**, ולענין הלכה נלפע"ד דתפסינן לחומרא דבין במל בלילה שלפניה ובין תוך ח' וביום צריך להטיף ממנו דם ברית בחול ולא בשבת ובלא ברכה דסב"ל, ע"כ.

והט"ז (סי' א) חולק על **הרמ"א** דאין חילוק בין לפני שמונה ביום מאשר מילה בלילה ובשניהם פסול, ומי"מ הטפת דם אינה אלא חומרא. ו**הש"ך** (סי' א) כת' על **הרמ"א** שהכשיר אם מל ביום לפני הזמן דא"א לומר כן כדמוכח להדיא **במנחות** (עב) גבי הא דקאי התם ר"א בר' שמעון בשטר ר"ע רבו אמרה כו' עיי"ש בשי"ס ורש"י, גם מ"ש **מהרש"ל** ו**הב"ח** ו**הפרישה** דנימול בלילה בדיעבד כשר וגם מ"ש **הרא"ש** בשם ר"ש דנימול תוך ח' כשר וא"צ להטיף דם ברית, קשיא עלייהו דך ש"ס דהתם דמוכח דלא יצא דאם איתא דכשר אמאי דחי מילה שבת לימהליה מע"ש, ע"כ. ו**הגר"א** (אות ה) ציין לדברי הט"ז והש"ך.

והשאגת אריה (סי' ג – נד) נקט דהיכא דנימול בתוך זמנו אי נמי לאחר זמנו ובלילה לא עשה כלום ואפי' בדיעבד לא יצא ומי"מ א"צ לחזור ולהטיף דם ברית. והביאו **הפת"ש** (סי' ד). ו**השאילת יעב"ץ** (ח"א ססי' לה) כת' דמילה שלא בזמנה כשרה אף בלילה.

ד. **נולד בבין השמשות / מתי חשיב לילה**

ואיתא **בנדה** (מב:) דכשהוציא חולד ראשו חוץ לפרוזדור חשיב ילוד בענין ספירת החי' ימים. ועוד חזון למועד לבאר בעז"ה מה הוא פרוזדור לענין זה. ועי' **בשמ"א** (נשני כח) שהשיב ר"י שאם לאלתר כשהוציא ראשו חוץ לפרוזדור נראו ג' כוכבים בינוניים יש לסמוך דלמיהם שהוא לילה אפי' הוא למחר שבת, אבל אם שהו אח"כ אם לפי השיהוי נר' להם שהיה יום בהוצאת הראש אין להם אלא מה שעניניהם רואות ויהא נימול לחי' ואפי' אם יארע בשבת וכתבוהו **הגהמ"י** (מילה פ"א אות ח). ועיי"ש **בגהמ"י** ו**בהגהות מרדכי** (שבת סי' תט) שכתו' שאין תלוי בתפלה כלל אם קבלו שבת מבע"י לא להקל ולא להחמיר. והביאו **הב"י** (שם וסי' רסו).

ותנן **בשבת** (קלב.) קטן נימול לחי' וט' ולי' ולי"א ווי"ב לא פחות ולא יותר, הא כיצד, כדרכו לחי', נולד בבה"ש נימול לט', בה"ש של ער"ש נימול לט'. וי"ט ואחר השבת נימול לוי"א, שני ימים של ר"ה נימול לוי"ב. ותניא **בתוספתא** דמגילה (פ"א ה"ד) ספק מילה מאחרין ולא מקדימין, ו**בבב"י** (עב) לפי שבתוך ח' אינו מצוה להט"ף דם מצוה. ומבואר דאפי' נולד בבה"ש דהוי ספק יום ספק לילה מאחרין את המילה. וכן פסקו **הטשו"ע** (סי' רסב סעי' ד).

פניני הלכה

ס"ת פסול האם יש בו קדושת ס"ת

א. **תנן** (מגילה כו.) בני עיר שמכרו רחובה של עיר לוקחין בדמיו בית הכנסת, בית הכנסת לוקחין תיבה, תיבה לוקחין מטפחות, מטפחות יקחו ספרים, ספרים לוקחין תורה, אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים, ספרים לא יקחו מטפחות וכו'.

ופרש"י ספרים - נביאים וכתובים. וכן פי' **הר"ן** ריש פרק בני העיר ז'. ו**הרמב"ם** (פ"א מהל' תפלה) פי' דספרים היינו חומשים.

וז"ל **הטור** (ריש סי' קנ"ג) בני העיר שמכרו בהכ"נ יכולין לקנות בדמיה תיבה, מכרו תיבה יכולים ליקח בדמיה מטפחת, מכרו מטפחת לוקחין בדמיה חומשין, מכרו חומשין לוקחין בדמיהן ס"ת. אבל איפכא להוריד מקדושת לא.

וביאר **הב"י** (שם) דהטור מפרש דספרים היינו חומשים, שכתוב כל חומש לבדו, ואין קדושתו כקדושת ס"ת שכתובים בו כל החמישה חומשים ביחד. וכדברי **הרמב"ם**.

ובשו"ע (סי' קנ"ג סי"א) כתב בני העיר שמכרו בהכ"נ יכולים לקח בדמיו תיבה וכו', מכרו מטפחת לוקחין בדמיה ספרים, דהיינו שכתוב כל חומש לבדו, וכן נביאים וכתובים (והיינו שככתובים ע"ג קלף סס"ת, ולא בדפוס דידן). וינעו"י **בגמ'** שם כו. דחומשין קדושים טפי מנביאים וכתובים, ואילו השו"ע כרכן יחד, וכבר עמדו בזה האחרונים, יענין **במג"א** (שם ס"ק ב), בשו"ת **חת"ס** יו"ד סי' רע"ט ו**במשנ"ב** ס"ק ו'. ב. והנה מצינו **ברבי"ש** (סי' רפ"ה) שכתב דנ"ל להתיר הלכה למעשה למכור ס"ת שנמצא בו איזה טעות או שחטף אות אחת, או שיתיר אות אחת, דכיון שפסול אין בו קדושת ס"ת והרי הוא כחומשין, ושבעה טובי העיר בעממד אנשי העיר ימכרוהו.

והביאו **הב"י** בסי' קנ"ג, וכן פסק **לדינא בשו"ע** (שם סי' א) דס"ת שנמצא בו טעות דינו כחומשין. וביאר **המג"א** (שם ס"ק ג) דכיון דפסול לקרות בו אע"פ שאפשר לתקנו. ובביאור **הגר"א** (ס"ק ז') כתב דגריעות דחומש הוא שאין קורין בו ולי"ה לכה"ג.

והרמ"א בהגהותיו שם ציין לסי' קמ"ג. ושם ס"ד כתב דבשעת הדחק שאין לציבור רק ס"ת פסול ואין שם עיוש ויכול לתקנו, י"א דיש לקרות בו בציבור ולבקר עליו, ויש פוסלין. וכן חומש אחד שלם בלא טעות יש להקל לקרות באותו חומש אע"פ שיש טעות באחרים. ונע"ש בבחי' דדבריי האחרונים מבואר דלא הקלו בזה, ומי"מ נראה שהנהגה להקל בזה הוא מוחין בידו.

ולפי' הגר"א דגירועתא דס"ת פסול הוא משום דאין קורין בו, יש לכאז דמה שענין הרמ"א לסי' קמ"ג ר"ל דאי נימא דקורין בס"ת פסול כשיש בו חומש שלם בלא טעות היכא דאין אחר, נמצא דאף ס"ת פסול קדושה אית ביה.

אמנם ינעו"י **ברמ"א** יו"ד סי' רפ"ב סי"ח דהביא לדינא דברי הריב"ש, דעל דברי המחבר שם דיחיד שמוכר ס"ת שלו ותעמישין, יש מי שמתיר להשתמש בדמיו, ויש מי שאסור. כתב - ואם היו בו טעויות לכוי"ע שרי וענין באו"ח סי' קנ"ג.

הרי דאע"פ דס"ל דהיכא דאין ס"ת אחר שרי לקרוא בס"ת שיש בו טעות היכא דקורא באותו חומש שאין בו טעות, מ"מ סתם ביו"ד דס"ת שיש בו פסול מותר למכור, ולא חילק אם יש בו חומש אחד בלא טעות. ומבואר דס"ל דאין דין מכירת ס"ת תלוי בדין הקריאה בו.

ג. ומצינו **במג"א** (מחדו"ק סי' ע"א) דכת' דאף שיש איזה פסול או כמה פסולים בס"ת, עם כל זה עדיין קדושתו הראשונה קדושת ס"ת ממש עליו, שהרי אנו רשאים לתקן הפסול והוא אנו חוזרין אחר התיקון וקוראים בו בציבור ומברכין עליו ברכה"ת. ואם עיי' הפסול ההוא כל הספר נפסל בחסרון התיבה או כמה תיבות שהיו חסרים בעת שהיה פסול, א"כ כשאנו מתקנין אותו וכותבין בו אותן התיבות והאותיות שהיו חסרים, אכתי במה חזר להתקשש שאר הספר שכבר נפסל כולו ונסתלקה קדושתו וכו' (נע"ש באורד כוונת דבריו), אלא ודאי שאף בשעה שפסול לא נפסלה אלא אותה תיבה או האות החסר, אבל שאר כל הספר קדושת ס"ת עליו. ע"כ. ולא הקשה מדי מהשו"ע.

והנה **ברבי"ש** בסי' ל"ב נשאל אם מותר ליקח מגליונות ס"ת שנקרע בגזירה ולדבק בהם ס"ת אחר. והשיב דודאי אסור, דאפי' לכתוב עליו מזוזה אסור, שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה, וכי"ש

ה. ספק אם נולד ביום / בלילה או בבה"ש

ויעו'י **ברדב"ז** (יחיד סי' רבט) שנשא' בתינוק שנו'ל בער"ש אחר שקיעת החמה, ופסק שם בפשיטות כר"ת בשבת (נה) דס"ל דגם לאחר שקיעת החמה שהשמש נכסית מעינינו, במשך שלשה מיל ורביע, יום גמור הוא, ולאחר מכן מתחיל זמן בה"ש, וכעבור שיעור ג' רבעי מיל הוא זמן צה"כ והוא לילה. [וכן פסק ה**שו"ע** (או"ח סי' רסא)] ודלא כ**הגאונים** דס"ל דבה"ש מתחיל תיכף אחר תחלת השקיעה, משעה שהחמה נתכסה מעינינו ונמשך זמנו כדי ג' רבעי מיל ואח"כ בסמוך יוצאין ה' כוכבים בינונים והוא לילה [וכן פסק ה**גרי"א** (סו)], ועל כן נקט שנימול בער"ש. וכת' דבגוונא שיש ספק אם נולד בתוך שיעור בה"ש יש ר"ת או קודם לכן, שלכאוי ש' כאן ס"י למולו בער"ש, שמא נולד קודם לכן ויום גמור הוא, ואת"ל בבה"ש, שמא בה"ש עצמו יום הוא, מ"מ לא חשיב ס"ס, יח בבבה"ש יש ג' ספקות, שמא כולו מן היום, שמא כולו מן הלילה, ושמא יש בו מן היום ומן הלילה. ולפ"ז כאן א"י'א לומר שמא נולד ביום קודם בה"ש, ושמא בה"ש יום הוא, שזה הספק האחרון אינו שקול, שיש בו שני צדדים להחמיר, שמא כולו מן הלילה, ואת"ל אין כולו מן הלילה שמא יש בו משניהם (ובלילה נולד), לפיכך ידחה לעשירי. ועוד שמכיון שאנו מסופקים מתי נולד הוי כאילו לא בקיאינן בשיעורא דרבנן, וכל שאין השמש בראש הדקלים נחשב כבה"ש להסתלק מן הספק וכו', עי"ש.

והא"ר (סי' שלא אות ב) הביא בשם ה**רדב"ז** דאף ספק נולד תוך רביעית שעה או קודם בער"ש, מלך ביום א' ולא אמרינן דמלין ביום ו' מסי"ט, ע"כ. וכן פסק ה**מ"ב** (סי' סיק' ד).

והפמ"ג (שם אי"א סי"ק ב) הביא דברי ה**א"ר** בשם ה**רדב"ז** וכת' דאפשר שהטעם דלא אמרינן בכה"ג דהוי ס"ס דאוקי אחזקה וקודם בה"ש עדיין היתה מעוברת. וביאר ה**בה"ל** (סי' שלא על סעי' ה ד"ה ביה"ש) שהפמ"ג כת' בלשון שאפשר משום דס"ל דאותה חזקה לא אלימא כ"כ לענין דחית שבת, ונפי"מ לענין אם נולד ולך בשבת ואין אנו יודעין אם ביום ער"ש או בלילה ואין לנו ממי לשאול כגון שמתה האשה וכה"ג לא אמרינן דמסתמא השתא הוה ילדה ואפילו בחול יש לענין, ע"כ.

והרע"א (מהדור ק' ססי' מט) כת' דלפי ה**פמ"ג** יוצא שאם נולד בער"ש בערב, ויש ס"ס שמא נולד אחר צה"כ, ואת"ל בביה"ש שמא לילה הוא, וחזקת מעוברת מסייע לס"ס, יהיה מותר למולו בשבת, ובמקור הדין ראיתי **ברדב"ז** דהספק באיזה זמן נולד הוי חסרון ידיעה, ולכאוי בפשוטו י"ל דהרי **תוס'** (שבת לד' ד"ה ספק) העלו דכל בה"ש שוים אם כולם יום אם כולם לילה, אם כולם קצתם יום וקצתם לילה אי"כ י"ל דמשי"ה אין מלין ביום ו', דאם תינוק אחר יולד ויהיה ספק אם הוא סוף בה"ש או אחר בה"ש נתתוס ספק אחד בהיפוך שמא בה"ש לילה, ע"כ. וה**בה"ל** שם אחר שהביא דברי ה**פמ"ג** כת' שעוד אפשר לומר דטעם ה**רדב"ז** הוא משום דשם ספק חד הוא, וכ"כ **המנחת כהן**, ועי' בסי' רצ"ג ס"י בהג"ה וכבר עמד שם בזה בחי' ערע"א, ע"כ. אלא שברדב"ז מבואר דלא טעמנו של הבה"ל, ולפי ה**אג"מ** דלחק' י"ל דבבה"ג לא חשיב ס"ס משם א'. וכן **ביב"א** (יחי' יו"ד סי' כב אות ד) כת' דאפשר דלא חשיב שם א', שהספק הא' שמא נולד ביום אין בו שום צד איסור, והי"ל כספק א' מתיר יותר מן השני דמהני.

וכדרכו של **המנחת כהן** מצינו ב**שו"ע** (סי' רסא סעי' א) שכת' דבה"ש אסור לעשות מלאכה. וכת' ה**מ"ב** (סי"ק א) בשם ה**ב"ח והמ"א** שאם נסתפק אם הגיע הזמן לבה"ש ג"כ אסור. ועי' ב**פמ"ג** (אי"א שם). וה**מחה"ש** (שם) כת' דלא הוי ס"ס דשם אונס חד. וה**בה"ל** (ד"ה בין השמשות) כת' דבכה"ג אסור כי לא הוי ס"ס דספק חסרון ידיעה אינו נכנס כלל בגדר ספק, משא"כ בה"ש דהוא ספק לכל העולם, ועוד י"ל דמשי"ה לא הוי ספק דהוא שם אחד ספק דלילה, ע"כ.

והשבט הלוי (סי' מט ד"ה להלכה כת' דלהלכה ודאי נראין דברי הרדב"ז, והביא ע"כ ה**מ"א** דלעיל וכת' שהטעם דשם א' יש לדחות, דהלא בעל המנח"י, הכוי"פ והפמ"ג כת' דבהפ"מ יש לסמוך על הסוברים דאף בכה"ג חשיב ס"ס ואין לך הפס"מ יותר מדחית יום ח' למילתו, וכיוון דאיכא ג' צדדי היתר ספק הגיע ואף אם הגיע דילמא כר"ת דהוא יום ודאי ואת"ל כהחולקים דהוא ביה"ש מ"מ דילמא ביה"ש יום כני"ל, מ"מ לא מלאני לבי להקל בזה דבעניותי נראה עיקר דהוא ספק מחמת חסרון ידיעה, ע"כ.

ו. לדעת ר"ת עדיין יום הוא

ויש לדון בנולד בבה"ש אם הוי ס"ס, ספק אם בה"ש הוי יום ואת"ל הוי לילה דלמא לדעת ר"ת אכתי יום הוא. והנה בין **לפמ"ג** דס"ל דמוקמינן אחזקה שהיתה מעוברת, בין **לרע"א** דס"ל דהספק מתי נולד דחשיב חסרון ידיעה, בני"ד י"ל דלא שייך טעם זה. ויעו'י **בה"ל** (סי' רסא שם) דס"ל דספק בה"ש הוי ספק כיון שהוא ספק לכל העולם, עי"ש. וכן מסקנת ה**אג"מ** (יו"ד חי"ב ריש סי' סח) שנחשב ספק בכה"ג. אלא דלפי הטעם של ה**בה"ל** דלעיל דהוי שם אחד י"ל דה"ה בזה. ועי' לעיל בשם **השבט הלוי**.

אלא דעי' **במהרי"ט** (יו"ד סי' ג' ד"ה וימ"ש) שכת' שכל שרוב פוסקים חולקים ואוסרים, והמנהג דבריהם, אינו בגדר ספק, ואינו ראוי להצטרף לס"ס להקל וע"כ פסק דס"ס ספק פסול אסור לקרות בו בבעור אע"פ דלדעת ה**רמב"ם**, ס"ית פסול קוראים בו. ולפ"ז י"ל דה"ה בני"ד במקומות שנוהגים כדברי הגאונים אף לקולא דלא כר"ת וא"א לצרף דעתו לס"ס.

אולם ב**שו"ת משאת משה** (ת"א או"ח סי' א ד"ה איברא, ות"א יו"ד סי' ו) חולק וסובר דאף בכה"ג מידי ספקא לא נפקא, ואף אם היא סברא יחידאה ודחויה בפוסקים מ"מ חזיא לאצטרופי לס"ס. וכן נקט ב**שו"ת קול אליהו** (ת"א או"ח סי' ו). וכן מוכח מה**תירו"ד** (סי' לו) והובא להלכה ב**שו"ע** (סי' תפט סעי' ח), עי"ש. וכ"כ ה**פר"ח** (סי' תפט) וה**פמ"ג** (סי' קמג מ"ז סי"ק ב) בבאור דעת התירו"ד דמטעם ס"י לקולא אתינן עלה. אולם עי' ב**נשמת אחר**. ולמעשה ה**מ"ב** (סי' תפט סי"ק לח) פסק כ**מהפ"ח**. וכן מבואר ב**פמ"ג** (סי' קמג מ"ז סי"ק ב) שכתב דבגירוף דעת ה**רמב"ם** הסובר דס"ית פסול קוראים בו בבעור מולו להחשיך לקרוא ולברך על ס"ית ספק פסול, אע"פ דרוב הראשונים חולקים על הרמב"ם. וכן פסק ה**מ"ב** (שם ססי"ק כה). ומבואר דלא כ**המהרי"ט**. וכן פסקו ה**זבחי צדק** (חי"ב סי' קי סי"ק קח) וה**כה"ח** (יו"ד סי' קי דיני סייס אות ד). אלא דעי' ב**פמ"ג** (סי' קי כללים המחודשים מהפמ"ג אות ב) שכת' דהמורה צריך לזהר בספק פלוגתא כי ה**רדב"ז** (יחיד סי' אלף רעו) הביאו **הבית לחם יהודה** (מחודשים סי"ק א) כתב דאין לעשות ספק פלוגתא דאי"כ אין לך דין שאין בו ספק עי"ש, ע"כ. וצ"ל דהכל לפי הענין דאל"כ נמצא סותר דברי עצמו לעיל. ועי' ב**שד"ח** (אס"י ערך הכשר מחבת אות טו) לענין ספק נגד דעת השו"ע שם סדר שקבלו הראויות.

והאג"מ (או"ח יחיד סי' סב ד"ה ולענין מילה) כת' בני"ד דלפי מש"כ ה**ש"ך** (סי' קי כללי הסי"ס אות יא) דהיכא דספק א' מתיר יותר מן השני לא חשיב ס"ס משם א', הרי הספק דשמא הלכה כר"ת הוא מתיר יותר דהוא יום ודאי עד משך זמן ג' מיל ורביע וספק דשמא ג' רבעי מיל הראשונים שהוא בה"ש גם להגאונים הוא יום הוא מתיר פחות וחשיב ס"ס. ולענין למו'ל בשבת אולי משום חומרא דשבת יש להחמיר שלא למול בשבת משום שהגר"א והגר"י הסכימו להגאונים, אבל עכ"פ אין להוציא לסמוך עי"ז אף בשבת אין למחות בידם. אלא דעיי"ש (יו"ד יחיד סי' יז אות ב) ש"מ"מ הנוהגים כשיטת הגאונים אף לקולא במוצי"ה אין להם להקל, דהא יהיו דתרי קולא דסתרי, והוי רק חדא ספיקא, והוא פשוט וברור, ע"כ. וכן פסק ה**אול"צ** (ת"א יו"ד סי' ד"ה אולם דבכה"ג לא הוי ס"ס. וכן נר' **מהקובץ תשובות** (חי"ב סי' מב אות א). ו**מהשו"ע והמ"ב** הנ"ל אפשר דיש לדחות דהוי דין דרבנן דקיל.

ז. המנהג למעשה

ועי' ב**ברכ"י** (או"ח סי' שלא אות ז) שכת' בשם **הבית דוד** (או"ח סי' קכ) דכל שנר' השמש אפי' משחו אפי' בראש הדבר הגבוה יותר שיש בעיר מומן מאותו יום, וכשאין נר' כלל בשום דבר מו'נין להם. וכן נתפס' המנהג בעיר קדשנו ירושלים תי' ועיר עז לנו חברון תי' מומן גאוני הדורות שלפני דורנו, ע"כ. וכן ב**מחזיק ב"ש** (שם אות ב) נקט שכל ששקעה השמש נידון כבה"ש ונדחית מילתו להבא, ושכן המנהג באר"י. ודעת ה**חזו"א** (פאר הדור ח"ד דף קצח) שאף אם נולד בימי חול מעט לפני השקיעה יש להחמיר ואין למולו אלא ביום התשיעי, מחמת שא"י'א לסמוך בדברים כאלה על השעון. ודעת ה**גריש"א זצ"ל** (שלחן שלמה סי' שלא סי' י' הנה טו) דשכונות נמוכות שהשקיעה היא לפני הזמן המופיעה בלוחות, יש לחוש לכחות' שזה כבר ספק לילה, ואם ארע ספק זה בער"ש צריכים למול ביום ראשון. ודעת ה**גריש"א זצ"ל** (אוצר הבית חי"ב עמ' ס' ותנו) שאם נולד עד דקה א' קודם שקיעה אפי' של צאת השבת ימולו אותו בשבת, אבל אם נולד דקה קודם שקיעה הוא ספק ואסור וצריך למול ביום הבא. ומ"מ אין להקל למול בשבת כשנולד התינוק בער"ש פחות משלושים ושתים דק'. וה**שבט הלוי** (יחיד סי' קלד) כתב שהדרך המובחר לחוש בין לחומרת הגאונים בין לחומרת ר"ת, חומרת הגאונים בתחלת הזמן של שקיעת החמה במוצי"ש שכבר נקרא ספק בה"ש למול רק ביום א', ולחומרת ר"ת בסוף עד ד' מיל מתחילת השקיעה בער"ש שלא למול בשבת רק בנדון זה ביום א', עדעין אינו ודאי לילה. ומ"מ העושה מלאכה במוצי"ש אחרי צה"כ דגאונים אי"כ נקט זמן זה לודאי לילה, אי"כ אם לדידי' נולד בע"ש שזה ז'לגאונים הוא כבר לילה ולר"ת עדעין יום בזה א"י'א להורות לו שלא יהי' נימול בשבת דתתרי דסתרי הוא, ע"כ.

מספיקא דרינא

א' מצות מילה היא ביום השמיני ללידה. וכל היום כשר למילה, אלא שזרזין מן מקדמים למצות. ואפילו מילה שלא בזמנה אינה אלא ביום. **ב'** תינוק שנולד בבה"ש אף אם הוא עדיין יום לר"ת הוי כנולד בלילה. וי"א די"ל דהוי כאילו נולד ביום משום שיש כאן ס"ס, ואף לדעה זו במקומות שנוהגים כהגאונים אף לקולא (כמו שנוהגים באר"י) ודאי הוי כנולד בלילה. כ"כ תינוק שנולד בלילה גריג'ה לא בא ניתוח וקיסר' אס מילתו בזמנה דוחה היא את השבת, אלא שם מסתפק אם נולד קודם בה"ש או בזמן בה"ש בער"ש נדחת המילה ליום ראשון. ד' הוי נולד בער"ש בבה"ש אף בזמן שלדעת ר"ת עדיין יום י' לדחות המילה ליום ראשון. וכן הדין אם נולד במוצי"ש בבה"ש שיש למולו ביום ראשון. וי"א שבמקומות שלא מקילין כהגאונים, המל אותו בשבת אין למחות בידו. ה' נולד בצה"כ של ליל שבת לדעת הגאונים, אם נוהגים שם כדבריהם אף לקולא מלים אותו בשבת.

לדבק בו הקרע שאינו משמש אלא מעשה דבך בעלמא ומאחורי הספר. ע"כ. ולכאוי דבריו אלו סותרים דבריו שבתשובה רפ"ב דהעלה שס"ית שנמצא בו איזה טעות דינו כחומשין. [נא"כ נימא דכוונתו מקדושת חומש לקדושת מזוזה, וי"ל דאף על חומשין אסור לכתוב מזוזה].

ואפשר דבסי' רפ"ב איירי בס"ית שנמצא בו טעות מעיקרו דהיה חסר או יתר איזה אות, דנתברר דלא היה בו קדושה מעולם, משא"כ בסי' ל"ב דאיירי בס"ית שנכתב בהכשר ונפסל, דקדושתו עליו. וכ"כ **בקה"י** (לבעל התיביות - סי' קנ"ג סי"ג) דדוקא שהיה בו טעות מתחילתה שלא היה עליו קדושת ס"ית מעולם כת' הריב"ש דדינו כחומשים, אבל אם היה ס"ית כשר ונפסל אח"כ אסור להורידו מקדושתו כיון דאפשר להעלותו ולתקנו שיהיה עדיין בקדושת ס"ית. והביאו

הדעת תורה (סי' קנ"ג סי"ג) **והכה"ח** (סי' סיק' ט"ז).

וכו"צ"ב כת' **המהרי"ל טהקין** (קו"א סי' ה' אות י"ז) דהשו"ע מייירי כשמעיקרו הוי בו טעות, אבל אם אח"כ נמחק בו אות אחת וכדו' כיון דנתקדש בקדושת ס"ית חל על המעות קדושת ס"ית וא"י'א לקנות בו חומשים. [ניהו מחקתל עקב נראה דדוקא היכא דאפשר עדיין להעלותו ולתקנו עדיין קדושת ס"ית עליו, ואילו מדברי המהרי"ל נראה כיון דנתקדש בקדושת ס"ית שוב אינה פוקעת].

איברא דיעו'י **בחת"ס** (יו"ד סי' ע"ג) דהביא דברי איזה תלמיד שכת' לחלק כה"ג, והשיג עליו הדיכן מצא שמותר לעשות מזוזה מס"ית שנכתב תחילה בחסר ויתיר, ולחלק בין פסול בתחילתו לנמחקו אותיותיו אח"כ. דהא דקאמר בגמ' (שבת עט:) דס"ית שבלה אין עושין ממנו מזוזה, דברותא קאי דכאי' שבלה ולא חזי עוד למצוות כלל, אפי"ה אין עושין ממנו מזוזה, ומכ"ש בחסר ויתיר שאפשר לתקנו לקרות בו בציבור או ללמוד בו דאין עושין ממנו מזוזה. והביא דברי הנו"ב דע"כ דקדושתו עומד לכל דבר, דסברתו עומדת אף בס"ית חסר ויתיר דאם לא נתקדש מעיקרא במה נתקדש למפרע. ומי"ש רבי"ש דס"ית שיש בו טעות אינו אלא כחומש, היינו רק לענין למוכרו כיון דאית ליה עלויא לקנות בדמיו ס"ית כשר, אבל לא להורידם מקדושתם עצמם לעשות מהם מזוזה. ע"ש.

ויעו'י **בערוה"ש** (יו"ד סי' רפ"ב סי"ד) דכתב דמפני ס"ית פסול א"צ לעמוד כמו מפני חומשין וגמ'. ולפי דברי האחרונים הנ"ל דדין קדושת ס"ית עליו, נראה דשפיר יש להווג בו כבוד ולעמוד מפניו. ויעו'י בשו"ת נודע ביהודה או"ח (מהדו"ק) סי' י' דכתב דלייק מדברי הרש"י בשבת קטו : דס"ית שנמחק או בלה הרי הוא בקדושתו ממש. [ויעו'י עוד **באילת השחר** זבחים סב. דכתב דמחא דשמונת את המזבח שנפסל בבול של מלח לכבודו שלא יראה פגום, חזו"ן ע"ד דין ככבוד מזבח פסול גיכ, ויש ללמוד מכאן דס"ית פסול דינו כס"ית שלם לגבי חיוב הנהגת כבוד].

ונפקי"מ בזה נמי לענין להתענות מחמת ס"ית פסול שנפל. יעו'י **בדעת תורה** או"ח סי' מ"ד סי"א. ו**בחי"ם שאל** (סי' י"ב) כת' דאף בס"ית פסול שנפל יש להתענות כיון דיש בו כמה אזכרות וכמה פרשיות כשרות.

העולה לניגא - ס"ית שנפסל יש בו קדושת ס"ית. ואף היכא דהיה בו פסול מעיקרו כגון שהיה חסר או יתר י"ל דיש בו קדושת ס"ית [אלא לענין למוכרו דינו כחומשים]. וע"כ נר' דהיכא דנפל ס"ית פסול ר"ת אף עכ"פ לפלות התענית בממון, ובפרט אותו שנפל הס"ית מידו.

נכתב ע"י

הרה"ג הרב שמעון פלזלי שליט"א
מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני שבת קודש

כוונת 'ויכולו' נעדות על חידוש העולם - "ומתחיל שבורא עולם ברא את עולמו בששת ימיים ובשבעי כילה כל מעשיו והשלים כל מלאכתו ומפני זה צריך לאומרו עומד דרך כל עדות שנאמר "ועמדו ב' האנשים" והם העדים.

וצריך להאמין באמונה שלמה בחידוש העולם ויהיה פיו ולבו שוין, ויכוין במה שמוציא בשפתיו ענין החידוש, לאפוקי מדעת האפיקורסים והכופרים שאומרים שהעולם קדמון והוא כמנהגו נוהג... אבל אנו מעידים על חידוש העולם ומאמינים בו אמונה שלמה, ואם אין לנו ראיה למראית העין, באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו, וקבלנו מפי השמים ומתורנתו הקדושה והטהורה עדות ה' נאמנה את כל אשר הפליא ה' לעשות עמו... ובפרט ביציאת מצרים ששידד כל מערכות השמים ומהיום עשה לילה ומהלילה עשה יום ושנה סדרי בראשית... **אלא ודאי יש מנהיג לעולם והוא סדר כל המערכות כולם וברצונו לשנות אותו כפי חשדו ורצונו פעמים לטוב פעמים להפכו... וזה ענין כוונת הקידוש ליל שבת...**" (ספר סדר היום, ליל שבת)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

✉ **הצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן בקשה לדוא"ל:** amikta@amikta.co.il

להצטרף התורם ומשפחתו | © שמענתא עמיקתא - לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503